

**CĂRȚI ROMÂNEȘTI VECHI DIN SECOLUL AL XIX-LEA
ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII ACADEMIEI DE ȘTIINȚE
A UNGARIEI**

FLORIN BOGDAN
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

**19th Century Old Romanian Books in the Collections of the Library of the Hungarian
Academy of Sciences**

ABSTRACT

The research carried out in the collections of the Hungarian Academy of Sciences Library led to the identification of some old Romanian books printed in the 19th century. The works under consideration appeared in printing centres such as Buda, Cluj, Sibiu, Oradea, and their subject matter covers various fields of interest (theology, philology, history, dictionaries, calendars). The presence of works written by members of the Transylvanian School and leading intellectuals of Transylvania and Banat at the beginning of the 19th century is noteworthy. Alongside Ioan Bob's *Dictionary* and that of Ioan Molnar Piuariu, we find works by Ștefan Crișan, Andreas Clemens and Eftimie Murgu.

Cuvinte-cheie: iluminism, tipar, Școala Ardeleană, Ungaria

Key words: Enlightenment, printing, Transylvanian School, Hungary

Budapesta, important reper cultural al Europei Centrale, păstrează – în numeroasele biblioteci, arhive și muzee – un număr impresionant de surse istorice. Un capitol important îl constituie cărțile vechi, îndeosebi cele românești. Preocupările pentru cartea românească veche aflată în spațiul maghiar sunt databile încă din secolul al XIX-lea, când a început să fie editată lucrarea lui Petrik Geza, *Magyarország bibliográphiája* (ajunsă, între timp, la volumul X), începută în anul 1886 și în care se regăsesc descrieri bibliografice ale unor cărți românești tipărite pe teritoriul Ungariei istorice, inclusiv în Transilvania; nu putem trece cu vederea nici demersul cercetătorului Andrei Veress, ale cărui contribuții au completat bibliografia de specialitate a cărții vechi¹. Un alt reper istoric îl constituie una dintre cele mai importante colecții bibliofile din spațiul maghiar, cea a lui Iuliu Teodorescu, în care se regăseau – la începutul secolului al XX-lea – numeroase cărți românești vechi, inclusiv prima carte tipărită pe teritoriul României, *Liturghierul lui Macarie* (Târgoviște, 1508)².

Cercetarea propriu-zisă a exemplarelor de carte românească veche aflate în colecții publice din Budapesta a înregistrat rezultate remarcabile în ultimii ani,

¹ Vezi Veress 1931, I-II.

² Cu privire la colecția lui Iuliu/Gyula Teodorescu/Todoreszku, vezi Akantisz 1922 și Varga 2020.

prin studii și volume publicate de renumiți cercetători ai fenomenului: Ioan Chindriș³, Eva Mârza⁴ și, mai recent, Anca Tatay⁵ și Bogdan Andriescu⁶.

Atenția cercetătorilor amintiți s-a îndreptat spre cea mai importantă colecție de carte românească veche din Budapesta, cea deținută de Biblioteca Națională Széchényi și spre cea a bibliotecii Universității din Budapesta.

O colecție interesantă și, în același timp, inedită se păstrează în depozitele Bibliotecii Academiei de Științe a Ungariei, în care se regăsesc tipărituri românești vechi apărute în intervalul cuprins între secolul al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Acestea sunt distribuite atât în depozitul principal, cât și în colecția orientală sau în cea de manuscrise și de carte rară (mai ales cele datând din secolul al XVII-lea).

Intervenția de față își propune o radiografiere a exemplarelor de carte românească veche din secolul al XIX-lea identificate în colecția mai sus amintită. Astfel, au fost consultate 14 volume, însumând 12 titluri, apărute în intervalul cronologic 1805-1830, în centre tipografice precum Buda, Cluj, Sibiu și Oradea. Subiectul lucrărilor este filologic, istoric și religios, ele fiind tipărite în limba română – cu alfabet chirilic, dar și latin –, germană și latină. Se remarcă un număr mare de dicționare și gramatici scrise de Ștefan Crișan, Ioan Molnar Piuariu, Ioan Bob și Andreas Clemens; un loc deosebit îl ocupă *Lexiconul de la Buda* (Buda, 1825), lucrare de referință a Școlii Ardelene. Între autori se mai regăsesc și numele lui Petru Maior sau Eftimie Murgu, ale căror lucrări au fost imprimate în oficina Universității de la Buda. De asemenea, în colecție există și *Șematismele* însoțite de *Calendare*, tipărite la Oradea.

Prima dintre lucrările avute în vedere este cea a lui Ștefan Crișan (Körösi), *Orthographia Latino-Valachica*⁷, tipărită la Claudiopoli [Cluj] în anul 1805⁸. Exemplarul cercetat este unul complet, cu [1] f. + 10 p. + [1] f. + 37 p. + [1] p. (după cele 10 pagini din prima numerotare urmează un text cu o foaie de titlu proprie: *Luntrea de antea întorsa dōpa Gesner in Romanie pr' in S. Ch.*). Volumul are o legătură realizată din carton îmbrăcat în hârtie, fără ornamentație; pe cotor este o etichetă cu titlul cărții. Starea generală de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, foxing. Dacă pe prima copertă și forțat se păstrează o etichetă cu o cotă de bibliotecă mai veche *Nyelv. O. 967*, pe f. [1]^v regăsim actuala cotă la care poate fi identificat volumul – 521975 – și o ștampilă cu textul *M. Academia' Könyvtara, G. Telekiek' Alápitványa*. Tot un însemn de

³ Chindriș 1996; Chindriș 1997.

⁴ Mârza 2018.

⁵ Tatay 2011.

⁶ Andriescu 2013; Andriescu 2013a; Andriescu 2013b; Andriescu, Tatay 2020.

⁷ Cota 521795.

⁸ BRV, II, nr. 684, p. 462-463; Veress 1931, II, p. 143-144; Râpă-Buicliu 2000, p. 360; CRVIH, p. 618-619; Petrik II, p. 947.

proprietate al Academiei maghiare, sub forma unei ștampile, se regăsește și la p. 28 și f. [1]^v de la final: *M. T. Akadémia Könyvtára*.

La Sibiu apărea – în tipografia lui Martin Hochmeister –, în anul 1810, ediția a II-a a lucrării lui Ioan Molnar Piuariu, *Deutsch-Walachische Sprachlehre*⁹. Volumul consultat la Budapesta¹⁰ este unul complet, cu [8] f. + 413 [403!] p. + [84] p. (p. 55 este numerotată greșit 5, p. 280 este numerotată greșit 290 și continuă, p. 362 este numerotată greșit 392). Legătura volumului este realizată din carton îmbrăcat în hârtie, fără ornamente; pe cotor este aplicată o etichetă cu titlul. Cartea se află într-o bună stare de conservare, sunt vizibile urme de uzură, îmbrunire a suportului papetar, lipsuri minore din învelitoarea cotorului. Pe cotor, peste eticheta cu titlul cărții, a fost aplicată o altă etichetă, cu textul *Nádasd-Ladányi Könyvtár, M. 91*. La capitolul note manuscrise și/sau însemne de proprietate le mai amintim pe cele de pe prima copertă – ștampilă cu numărul 111412 și cifra 57 –, respectiv pe forțaș: 5419, *M. 91*. Pe foaia de titlu regăsim o altă cotă mai veche, 564462, și o ștampilă cu textul *Nádasd-Ladányi Könyvtár*. Pe versoul aceleiași file se păstrează ștampilele ce atestă prezența cărții în Biblioteca Academiei Maghiare și cota actuală: 111412, *R 1977, Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae / Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Budapest*. Alte ștampile, aplicate pe filele cărții, aparținând prestigioasei instituții de cultură: *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára* (p. 100, 200, 300, [1]) și *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 49083/1957 m. sz.* (versoul p. [84] – pagină alba, netipărită).

Singura carte românească veche din secolul al XIX-lea, păstrată în colecțiile Academiei de Științe a Ungariei, care poate fi regăsită în bibliografia de specialitate, este cea a lui Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, tipărită la Buda, în 1812¹¹. Volumul¹² ar putea fi cel amintit de Andrei Veress¹³ sau Virgil Cândea¹⁴, fiind vorba despre un exemplar complet cu [2] f. + 348 p. (p. 39 este numerotată greșit 15, p. 229 este numerotată greșit 22). Legătura cărții este realizată din carton îmbrăcat în pânză, copertile sunt decorate cu un chenar din linii; pe cotor sunt ornamente florale care încadrează titlul cărții. Starea de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, pete de umezeală, îmbrunire a suportului papetar. Pe coperta 1 și forțaș 1 este o etichetă cu o cotă de bibliotecă mai veche *M. Tört. Qu. 730*. Cel mai interesant însemn de proprietate întâlnit pe filele lucrării lui Petru Maior este cel de pe foaia de titlu *A*.

⁹ BRV III, nr. 781, p. 27; Veress 1931, II, p. 178; CRVIH, p. 771-772; Petrik II, p. 778.

¹⁰ Cota 111412.

¹¹ BRV III, nr. 809, p. 57-61; Veress 1931, II, p. 184-185; CRVIH, p. 452-454; Petrik II, p. 653.

¹² Cota: 521254.

¹³ Veress 1931, II, p. 184-185.

¹⁴ Cândea 2018, p. 599, nr. 3521.

*Muresianu*¹⁵. Pe versoul foii de titlu regăsim actuala cotă a cărții și o șampilă aparținând instituției deținătoare, care atestă intrarea volumului în colecții la începutul secolului al XX-lea: *Magy. Akademia Könyvtára*, 123/907. În cuprinsul volumului se regăsesc alte două ștampile aparținând bibliotecii de la Budapesta: *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára* (p. 100, 200, 300) și *Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae / Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Budapest* (p. 348).

Dicționarul român-latin-maghiar al lui Ioan Bob, tipărit în două volume (Cluj, 1822-1823)¹⁶, se păstrează și el în bibliotecă¹⁷. Primul volum prezintă [2] f. + 656 p. (p. 53 este numerotată greșit 5, p. 68 este numerotată greșit 86, p. 78 este numerotată greșit 7), într-o legătură din carton îmbrăcat în hârtie marmorată, colțurile copertilor și cotorul sunt din piele; este vizibilă o intervenție de restaurare a cotorului, cu pânză. Pe cotor sunt trei registre decorative cu ornamente florale aurite, care încadrează două etichete cu titlul cărții și numărul volumului; în partea inferioară este o cotă de bibliotecă: A 49.48/9/1. Volumul se află într-o bună stare de conservare, sunt vizibile urme de uzură, îmbrunire a suportului papetar, pete de umezeală. Pe coperta 1 sunt vizibile inițialele V. K., iar pe forzaț regăsim cota de bibliotecă vizibilă și pe cotor. Din categoria însemnelor de proprietate, mai există, pe foaia de gardă 1^a, o șampilă cu textul *Keleti-Könyvtár*, iar pe foaia de titlu o cotă mai veche și un ex-libris manuscris: 535797, *Lud. Sz[...]* *Jrú mp.* Pe versoul filei amintite este cota actuală a cărții, însoțită de cota veche și o serie de ștampile ale deținătorului actual și ale altor biblioteci: KA-974.572, A 49.48/9/1, 201503741, șampilă *Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae / Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Budapest*, șampilă *Keleti-Könyvtár* și o șampilă ilizibilă (ultimele două se repetă și la p. 17). Ultimul însemn de proprietate este ștampila actualului posesor instituțional: *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára*, care se repetă la p. 100, 200, 300, 400, 500, 600 și 656. În ceea ce privește cel de-al doilea volum al lucrării, acesta păstrează [1] f. + 576 p. + [1] f. (p. 561 nu este numerotată). Legătura este realizată din carton îmbrăcat în hârtie marmorată, colțurile copertilor sunt din piele, cotorul este din pânză. Pe cotor sunt trei registre decorative cu ornamente florale aurite, care încadrează două etichete cu titlul cărții, numărul volumului și cota volumului. Starea generală de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, îmbrunire a suportului papetar, pete de umezeală. Întâlnim aceleași însemne de proprietate ca și în cazul primului

¹⁵ Acest ex-libris manuscris nu este menționat nici de A. Veress și nici de V. Căndea. Nu putem aprecia cu siguranță dacă însemnul de proprietate îi aparține lui Andrei Mureșanu, autorul imnului României, sau unei alte persoane cu același nume; cercetări ulterioare, respectiv compararea semnăturii, vor oferi un rezultat cert în acest sens.

¹⁶ BRV III, nr. 1150, p. 391-392; Veress 1931, II, p. 235; CRVIH, p. 622-623; Petrik I, p. 304.

¹⁷ Cota: KA-974572.

volum. Pe forțaș regăsim cota veche de bibliotecă A 49.48/9/1, iar pe foaia de gardă ștampila cu textul *Keleti-Könyvtár*. Pe foaia de titlu, alături de o cotă mai veche, se păstrează – fragmentar – un ex-libris manuscris și o ștampilă: 535797, *Lud. Sz[...]rú mp., [...] Nyilvános Könyvtár Budapest*. Pe versoul titlului se află cota actuală a cărții, o cotă mai veche, ștampila actualului deținător și o ștampilă ilizibilă (ultimele două se repetă și la p. 17): KA-974.572, A 49.48/9/1, 201503778, *Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae / Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Budapest, Keleti-Könyvtár*. Ultimele două însemne de proprietate întâlnite aparțin tot actualului deținător al cărții: *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára* (p. 100, 200, 300, 400, 500, 600 și 656) și *Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae / Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Budapest* (f. [1]^v de la final).

Dicționarul preotului evanghelic Andreas Clemens (*Kleines Walachisch-Deutsch und Deutsch-Walachisches Wörterbuch*, Ofen [Buda], 1823¹⁸) se păstrează într-un exemplar aparte¹⁹, tranșa cărții nu a fost îndreptată, volumul păstrându-se – practic – sub același aspect din momentul plecării din tipografia Universității din Buda! Cartea, cu 440 [430!] p. (p. 160 este numerotată greșit 170 și continuă până la final), este legată în carton, pe cotor fiind aplicată o etichetă cu numele autorului și titlul cărții. Starea de conservare este bună. Pe coperta 1 și pe forțaș este actuala cotă a cărții, iar pe foaia de titlu este vizibilă o cotă mai veche: 867578. Alte însemne de proprietate, care se păstrează sub forma unor ștampile, aparțin actualului deținător: *M. Academia' Könyvtára* (p. 2) și *M. T. Akadémia Könyvtára* (p. 80 și 440).

În același an apărea, tot la Buda, o altă lucrare a lui Andreas Clemens: *Walachische Sprachlehre für Deutsche, nebst einem kleinen Walachisch-Deutsch und Deutsch-Walachischen Wörterbuche*²⁰. Volumul²¹ este complet, cu [1] f. + XII p. + 329 p. + [1] p. + 2 planșe (p. 189 este numerotată greșit 151, p. 207 este numerotată greșit 107, p. 323 este numerotată greșit 223), și beneficiază de o legătură de factură modernă, confecționată din carton îmbrăcat în hârtie, colțurile copertilor și cotorul sunt din pergamoid; pe cotor este trecut titlul cărții. Starea de conservare este bună, sunt vizibile urme minore de uzură, îmbrunire a suportului papetar. Din registrul însemnelor de proprietate amintim prezența cotei actuale pe coperta 1 și forțaș, iar pe foaia de titlu poate fi văzută o cotă mai veche a cărții: 867176, *fv.* 35. Pe versoul foii de titlu este aplicată ștampila posesorului: *M. Academia' Könyvtára*.

¹⁸ BRV III, nr. 1179, p. 412; Veress 1931, II, p. 237; Răpă-Buicliu 2000, p. 423-424; CRVIH, p. 535-536; Petrik I, p. 425.

¹⁹ Cota: Nyelvt. O. 495.

²⁰ BRV III, nr. 1178, p. 410-411; Veress 1931, II, p. 237; CRVIH, p. 536-537; Petrik I, p. 425.

²¹ Cota: Nyelvt. O. 223.

În colecția avută în vedere se regăsește și una dintre cele mai importante lucrări datorate Școlii Ardelene, *Lexiconul* apărut la Buda în anul 1825²². Particularitatea exemplarului cercetat constă în faptul că este legat în două volume, astfel 8 p. + VIII p. + 103 p. + [1] p. albă + p. 1-338 sunt legate într-un prim volum²³, iar p. 339-771 fac parte dintr-un al doilea volum²⁴. În cuprinsul cărții se întâlnește o singură eroare de numerotare a paginilor: p. 102 este numerotată greșit 190. Legătura celor două volume, de factură modernă, este confecționată din carton îmbrăcat în pergamoid; copertile sunt decorate cu o serie de chenare din linii, completate de ornamente florale în colțurile interioare; în câmpul central al primei coperti este plasat un medalion oval cu ornamente florale. Pe cotor sunt ornamente din linii, completate de titlul cărții și numărul volumului. Tranșa este marmorată. Starea de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, foxing, pete de umezeală, pete de cerneală, un caiet este parțial desprins spre finalul primului volum. Pe foaia de titlu se păstrează inițialele N. A. aparținând, probabil, primului posesor al cărții. Celelalte însemne de proprietate din cuprinsul celor două volume sunt sub forma ștampilelor, toate aparținând actualului deținător: *M. Academia' Könyvtára* (p. 2, 339), *Magy. Akademia Könyvtára* (p. 1, 3, 103, 339, 365, 766), *M. T. Akadémia Könyvtára* (p. 338 și verso-ul p. 771).

Prezențe interesante în colecțiile bibliotecii din Budapesta sunt *Şematisme*, însoțite de *Calendare*, apărute la Oradea, din care se regăsesc cele din anii 1827²⁵, 1828²⁶ și 1830²⁷. Ediția aferentă anului 1827²⁸ conține 109 p. + [6] p. (primele 33 de pagini nu au numerele paginilor tipărite) și are o legătură din carton, pe coperta 1 este tipărit titlul cărții, iar pe coperta 2 apar numele tipografului și locul tipăririi; pe cotor sunt ornamente florale. Cartea se păstrează într-o bună stare de conservare, sunt vizibile urme de uzură, pete de umezeală. Se păstrează puține mărturii referitoare la foștii posesori, în afara cotei actuale 308984 (coperta 1) se mai păstrează o notă manuscrisă greu lizibilă, afectată de umezeală: „Schem. 082” (p. 1). La p. 2 se păstrează una dintre ștampilele specifice Bibliotecii Academiei Maghiare: *M. Academia' Könyvtára*.

Ediția pe anul 1828²⁹ păstrează toate cele 114 p. + [6] p., cu aceeași mențiune, că primele 33 de pagini nu au numerele paginilor tipărite, iar p. 36 este numerotată greșit 56. Legătura este din carton, pe coperta 1 este tipărit titlul

²² BRV III, nr. 1240, p. 460-464; Veress 1931, II, p. 244; Râpă-Buicliu 2000, p. 429; CVRIH, p. 551-552; Petrik II, p. 583.

²³ Cota: Nyelvt. O. 1602.1.

²⁴ Cota: Nyelvt. O. 1602.2.

²⁵ BRV III, nr. 1325, p. 554; CRVIH, p. 653-654.

²⁶ BRV III, nr. 1378, p. 603; CRVIH, p. 655-656.

²⁷ BRV IV, nr. 486, p. 62; CRVIH, p. 657-658.

²⁸ Cota: T.308984.

²⁹ Cota: T.308984.

cărții, iar pe coperta 2 apar numele tipografului și locul tipăririi; pe cotor sunt ornamente florale. Starea generală de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, pete de umezeală. Ca și în cazul exemplarului precedent, se păstrează extrem de puține mărturii documentare, respectiv cota volumului 308984 (coperta 1), o notă manuscrisă greu lizibilă, afectată de umezeală „[...] 987 [1]828”, „Schem. 082” (p. 1) și ștampila actualului deținător al volumului *M. Academia' Könyvtara* (p. 2).

Ultimul exemplar de *Şematism și Calendar* este cel apărut în anul 1830³⁰, cu 114 p. + [6] p. (primele 32 de pagini nu au numerele paginilor tipărite, iar p. 79 este numerotată greșit 89), păstrat într-o stare de conservare bună; sunt vizibile urme de uzură, pete de umezeală. Legătura este din carton, pe coperta 1 este tipărit titlul cărții, iar pe coperta 2 apar numele tipografului și locul tipăririi; pe cotor sunt ornamente florale. Din punct de vedere documentar, în afara cotei actuale, 308984 (coperta 1 și p. 1), și a unei însemnări parțiale pe interiorul primei coperti – „[...] 1462 [1]830” – mai găsim o mențiune la p. 1 „Schem. 082” și o ștampilă de deținător, păstrată pe p. 2: *M. Academia' Könyvtara*.

Tot la finalul intervalului care delimitează cărțile românești vechi (1508-1830) s-a tipărit, la Buda, lucrarea lui Eftimie Murgu, *Widerlegung der Abhandlung*³¹. Volumul păstrat la Budapesta³² are XX p. + 156 p. + [1] p. + 2 planșe și prezintă o eroare de numerotare a paginilor: p. 155 este numerotată greșit 156. Legătura, de factură modernă, este realizată din carton îmbrăcat în hârtie marmorată, cotorul este din pânză. Starea de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, îmbrunire a suportului papetar. Pe filele volumului nu se păstrează însemne de proprietate, altele decât cele aparținând actualului posesor: cota *M. Tört. O. 1617* (sub forma unei etichete, aplicată pe coperta 1 și forțat), cota veche 942648 (pe foaia de titlu) și o ștampilă cu textul *M. Academia' Könyvtara* (p. II și III).

Ultima tipăritură românească veche din secolul al XIX-lea studiată în prestigioasa colecție maghiară este cea semnată de Silvius Tannoli, *Pöemation de secunda legione valachica*, apărută la Magno-Varadini [Oradea], în anul 1830³³, într-un exemplar complet cu 120 pagini³⁴. Legătura volumului este confecționată din carton marmorat, acesta aflându-se într-o bună stare de conservare. Nu se păstrează dovezi referitoare la o circulație a cărții, etichetele de pe coperta 1 și forțat prezintă cota actuală, iar pe prima pagină (titlul) este o

³⁰ Cota: T.308984.

³¹ BRV III, nr. 1490, p. 693-698; Veress 1931, II, p. 283; CVRIH, p. 587; Petrik II, p. 797.

³² Cota: M. Tört. O. 1617.

³³ BRV III, nr. 1496, p. 706-707; BRV IV, nr. 1496, p. 321; Veress 1931, II, p. 285; Râpă-Buicliu 2000, p. 4447; CVRIH, p. 658-659; Petrik III, p. 115.

³⁴ Cota: M. Tört. O. 694.

cotă mai veche – 954363 – completată de ștampila instituției *M. Academia' Könyvtara*, păstrată pe p. 2.

Exceptând tipăriturile descrise în prezentul material, la Biblioteca Academiei de Științe a Ungariei se mai păstrează încă alte 4 cărți românești vechi apărute în secolul al XIX-lea, însă care nu au putut fi cercetate din cauza restricțiilor impuse prin carantinarea acestora. Cărțile care nu ne-au fost accesibile sunt: Eftimie Murgu, *Widerlungung der Abhandlung...* (Ofen [Buda], 1830)³⁵, Sósmezei Vajda László, *Az Erdély polgári magános törvények' historiaja* (Kolo'sváron [Cluj], 1830)³⁶

Cărțile românești vechi din secolul al XIX-lea identificate în colecțiile Bibliotecii Academiei de Științe a Ungariei, deși reduse numeric, intră într-un circuit științific primar, cu o singură excepție – cazul lucrării lui Petru Maior –, ele fiind necunoscute bibliografiei de specialitate. Existența acestora, fără prea multe informații cu privire la posesorii și circulația lor – putem să ne gândim și la faptul că ele nu au circulat aproape deloc sau că s-au păstrat în biblioteci particulare fără a fi marcate printr-un ex-libris sau o notă manuscrisă a deținătorului și au fost transferate ulterior direct în bibliotecă în care s-a efectuat cercetarea –, întrește imaginea asupra prezenței valorilor bibliofile românești în colecții din străinătate.

Abrevieri bibliografice

- Akantisz 1922 – Viktor Akantisz, *Dr. Todoreszku Gyula és neje Horváth Aranka régi magyar könyvtára. Az alapító óhajtása szerint az 1919. évi december hó 4-én kelt okirat által a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának adományozta özv. dr. Todoreszku Gyuláné*, Budapest, 1922
- Andriescu 2013 – Bogdan Andriescu, „Carte românească veche în biblioteci din Ungaria”, în *Transilvania*, 1/2013, p. 75-77
- Andriescu 2013a – Bogdan Andriescu, „Contributions to the Old Romanian Bibliography. Széchény Budapest National Library”, în *Brukenthal. Acta Musei*, VIII, 2013, nr. 1, p. 131-137
- Andriescu 2013b – Bogdan Andriescu, *Carte românească veche în colecțiile Bibliotecii Universității Eötvös Loránd Budapesta. Catalog*, Sibiu – Cluj-Napoca, 2013
- Andriescu, Tatay 2020 – Bogdan Andriescu, Anca Elisabeta Tatay, *Carte românească veche în Biblioteca Națională Széchényi. Budapesta*, Sibiu – Cluj-Napoca, 2020
- BRV II – Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830*, vol. II, București, 1910
- BRV III – Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830*, vol. III, București, 1912-1934
- Cândea 2018 – Virgil Cândea, *Mărturii românești peste hotare*, Serie nouă VI.2 Ungaria, București – Brăila, 2018

³⁵ Cota: NC-101.003.

³⁶ Cotele: NC-500.467, NC-500-468, NC-500.469.

- Chindriș 1996 – Ioan Chindriș, „Cartea românească veche la Budapesta”, în *Academica*, VII, dec. 1996, 2 (74), p. 10-11
- Chindriș 1997 – Ioan Chindriș, „Cartea românească veche la Budapesta”, în *AMN*, 33/II, 1997, p. 215-229
- CRVIH – Ioan Chindriș, Niculina Iacob, Eva Mârza, Anca Elisabeta Tatay, Otilia Urs, Bogdan Crăciun, Roxana Moldovan, Ana Maria Roman-Negoi, *Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identități culturale / Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a cultural identity*, Cluj-Napoca, 2016
- Mârza 2018 – Eva Mârza, „Carte românească veche în Biblioteca Națională Széchényi de la Budapesta (sec. XVI-XVII)”, în *Transilvania*, 5-6/2018, p. 11-17
- Petrik I-III – Petrik Geza, *Magyarország bibliographiája 1712-1860*, vol. I-III, Budapest, 1888-1891
- Râpă-Buicliu 2000 – Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia Românească Veche. Additamenta I (1536-1830)*, Galați, 2000
- Tatay 2011 – Anca Elisabeta Tatay, *Din istoria și arta cărții românești vechi: gravura de la Buda (1780-1830)*, Cluj-Napoca, 2011
- Varga 2020 – Bernadett Varga (editor), *Todoreszku. Egy kivételes könyvtár kincsei – Comorile unei biblioteci unice – Treasures of a Unique Library*, a szerk. munkatársai Nagy Levente, Hutai Zsófia, Budapest, 2020
- Veress 1931, I-II – Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară*, vol. I-II, București, 1931

